

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן צבי

פרשה ארץ ישראלית / שפטים

"לא ירבה לו סוסים... ולא ירבה לו נשים" - אורות שלמה וקבר בת פרעה בירושלים

מאת: טליה זיסקין

לום סולימונוס, כלומר 'מקדש שלמה', ומכאן הכינוי שדבק לאורותיהם. בימי הכיבוש האיובי בשנת 1187 יצאו האורות משימוש, וחללי המבנה הפכו למזבלה של הר הבית. בשנות התשעים של המאה ה-20 פונו ערמות העפר והזבל שהיו שם, והמקום מתפקד כיום כמסגד.

בגבעה שמול עיר דוד, בצפון כפר השילוח, ישנה מצבה חצובה בסלע המכונה 'קבר בת פרעה'. הסגנון המצרי, הניכר מהכרכוב הבולט ומה פירמידה שניצבה בעבר בראש המצבה, הביא לייחוסה לבת פרעה. בתחילה חשבו שזהו מקדש מצרי שהקים שלמה עבור אשתו בת פרעה מלך מצרים, מה גם שהמיקום במורדות הר הזיתים התאים לכך. המחקר הארכאולוגי המתפתח העלה שזוהי מצבת קבורה מימי הבית הראשון, מאוחרת בכמה מאות שנים לימיהם של שלמה ובת פרעה, שנועדה לקבורת דמויות בודדות בעלות חשיבות. אי אפשר לדעת מי באמת נקבר בה. הסגנון המצרי של המצבה תומך בהשערה שהמצבה הוקמה בתקופה שבה הייתה השפעה מצרית מובהקת בירושלים בירת יהודה. חזקיהו מלך ביהודה בסוף המאה ה-8 לפני הספירה, ובעת שמרד במלך אשור, הידק את יחסיו עם מצרים. ביקורת לקשר עם מצרים אי אפשר למצוא בדברי הנביא ישעיהו **הוי הירדדים מצרים לעזרה, על סוסים ישענו; ויבטחו על רכב פי רב, ועל פרשים כי עצמו מאד ולא שעו על קדוש ישראל, ואת ה' לא דרשו** (ישעיהו לא א).

'אורות שלמה' ו'קבר בת פרעה' מאוחרים לימי שלמה. אך המבקר בירושלים ומכיר את המקומות האלה בשמם יכול להתחבר לסיפור שהם מזכירים ולמסרים העולים מהם.

פי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך, וירשתה וישבתה בה; ואמרתי אשיקה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי (דברים יז יד). עם ההשתקפות עות וההתבססות בארץ עולה הרצון למנות מלך על עם ישראל. מינוי זה מותנה בהגבלות האלה **רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה** [...] **ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו, וכסף וזהב לא ירבה לו מאד** (דברים יז טז-יז).

הפער בין הציווי שבתורה לבין קיומו עולה באופן בולט בימי שלמה המלך: בתחום ריבוי הסוסים **ויאסף שלמה רכב ופרשים ויהי לו אלף וארבע מאות רכב ושנים עשר אלף פרשים** [...] **ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים** (מלכים א, א כו-כח); ובתחום ריבוי הנשים **והמלך שלמה אהב נשים ונכריות רבות ואת בת פרעה** [...] **ויהי לו נשים, שרות שבע מאות, ופולגנשים שלש מאות; ויטו נשיו את לבו** (מלכים א, יא א-ג). בעקבות זאת בנה שלמה במוות בהר הזיתים **אז יבנה שלמה במה לכמוש, שקץ מואב, בהר אשר על פני ירושלים; ולמלך, שקץ בני עמון. וכן עשה לכל נשיו הנכריות, מקטירות ומזבחות לאלהיהן** (שם ז-ח).

כיצד ייתכן ששלמה עבר כך על מצוות התורה? רבי יצחק בדבריו במסכת סנהדרין (בבלי סנהדרין כא ע"ב) הסביר ששלמה היה בטוח בכוחו שלא יתפתה לפיתויים אלה, אך הפער בין המחשבה למעשה גדול. **כתיב לא ירבה לו נשים** (דברים יז טז) **אמר שלמה אני ארבה ולא אסור, וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו** (מלכים א, יא ד). **וכתיב לא ירבה לו סוסים** (דברים יז טז) **ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב, וכתיב ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו'** (מלכים א, י כט).

אורות הסוסים, ארמונות נשותיו של שלמה והבמות שבנה שלמה אינם קיימים כעת בירושלים, אך אתרים המאוחרים לימיו של שלמה מהדהדים בשמם מהדהדים את פועלו של שלמה.

עמודי הקמרונות התת-קרקעיים, שנבנו בתקופה ההרודיאנית בדרום הר הבית, מכונים 'אורות שלמה'. הטמפלרים שהתיישבו בהר הבית בתקופה הצלבנית, קשרו שם את סוסיהם. למרות שהצלבנים היו על הר הבית אלפיים שנה אחרי ימי שלמה, הר הבית כונה בימיהם 'טמפל'.

לעיון נוסף

- אוסישקין דוד, **כפר השילוח**, יד יצחק בן צבי והחברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, ירושלים 1986, עמ' 47-63
- ברקאי גבריאל, "קבר בת פרעה: עיון מחודש", בתוך: מירון אייל (עורך), **מחקרי עיר דוד וירושלים הקדומה** (6), ירושלים תשע"א, עמ' 127-155